TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI Sınıf-11

OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KONU CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK TİYATROSU (1923-1950)

Türk edebiyatında sözlü gelenek içinde ortaya çıkıp gelişen geleneksel Türk tiyatrosu (Karagöz, orta oyunu, meddah, seyirlik koy oyunları, kukla vb.) yüzyıllarca varlığını sürdürmüştür. Modern tiyatro, Türk edebiyatına Tanzimat Dönemi'nde Batı'dan gelmiştir. Bu dönemde Şinasi ilk yerli oyun olan Şair Evlenmesi'ni yazmış; Ahmet Vefik Paşa, Fransız sanatçı Moliere'den uyarlamalar yapmıştır. Modern tiyatro kurulurken kimi zaman geleneksel tiyatroya ait unsurlardan da yararlanılmıştır. Millî Edebiyat Dönemi'nde tiyatroda görülen gelişme; Cumhuriyet Dönemi'nde devlet konservatuvarlarının, devlet tiyatrolarının, şehir tiyatrolarının açılması ve özel tiyatro gruplarının oluşması ile güçlenerek devam etmiştir.

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda tiyatro türünün Batı edebiyatındaki tiyatro geleneği ile ilişkisi güçlüdür. Bu dönemde Batı tiyatrosu örnek alınarak trajedi, komedi ve dram türlerinde eserler yazılmış; müzikli, danslı; benzetmeci, göstermeci, epik tiyatro örnekleri verilmiştir. Çağdaş tiyatro anlayışı, modern tiyatro salonları, yeni eserler (çeviri, uyarlama, telif), profesyonel oyuncu, yönetmen, sahne tekniği, makyaj, kostüm vb. ile tiyatro artık kurumsallaşmıştır. Bu dönemde Muhsin Ertuğrul, modern Türk tiyatrosunun oluşmasında önemli katkılar sağlamıştır.

1923-1950 yılları arasında tiyatro, daha çok, Cumhuriyet değerlerinin halka aktarılmasında bir araç olarak kullanılmıştır. Bu dönemde çağdaş Batı uygarlığına erişme yolunda gösterilmesi gereken çabalar tiyatro aracılığıyla anlatılmıştır. Anadolu'ya yönelimin yoğunlaştığı bu dönem tiyatrosunda Kurtuluş Savaşı, Türk tarihi, Batılılaşma, eski ve yeni yaşam biçimlerinin çatışması vb. sıkça işlenen temalardır.Bu dönemde Musahipzade Celal'in *Fermanlı Deli Hazretleri*, İbnürrefik Ahmet Nuri Sekizinci'nin *Hisse-i Şayia*, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun *İnanmak*, Reşat Nuri Güntekin'in *Taş Parçası,* Nahid Sırrı Örik'in *Sönmeyen Ateş*, Faruk Nafiz Çamlıbel'in *Akın*, Münir Hayri Egeli'nin *Bayönder,* Yaşar Nabi Nayır'ın *İnkılâp Çocukları* adlı eserleri türün tanınmış örneklerindendir.

KARAGÖZ (GÖLGE OYUNU)

- Arkadan ışıklandırılmış bir perdeye deriden yapılmış figürlerin gölgelerinin yansıtılması esasına dayanır.
- "Hayal-i zıll" ya da "zıll-i hayal" adı da verilir.
- Karagöz oynatıcısına "hayalî", onun yardımcısına da "yardak" denir.
- Türk edebiyatında özellikle 17. yy.da ilgi görmüş, 19. yy.dan itibaren yazıya geçirilmeye başlanmıştır.
- Oyunda toplumun her kesiminden insana yer verilir.
- Karagöz ve Hacivat ana kahramanlardır ve tip özelliği gösterirler.
- Beberuhi, Tuzsuz Deli Bekir, Çelebi, Zenne, Matiz, Acem, Çerkez, Kastamonulu gibi başka tipler de oyunda yer alır.
- Oyundaki gülmece unsuru kişilerin birbirlerini yanlış anlamalarına dayanır.

ORTA OYUNU

- Adını, seyircilerle çevrili bir alanda oynanmasından almıştır.
- Teknik özelliklerinin dışında pek çok yönden gölge oyununa benzer.
- Müzikli, danslı bir oyun olup kostüm ve dekor olarak nitelenebilecek unsurlar içerir.
- Gölge oyunundaki Karagöz'ün yerini "Kavuklu", Hacivat'ın yerini de "Pişekâr" alır.
- Kavuklu Hamdi ile Küçük İsmail Efendi orta oyununun ustalarıdır.

MEDDAH

- Hikâyelerini taklitler yaparak, hikâyelerdeki kişileri canlandırarak anlatan kişiye "meddah" denir.
- Tek kişilik bir oyundur.
- Meddah, kahramanlarını mensup oldukları çevreye uygun konuşturur bu da oyundaki gülmece unsurunu oluşturur.
- Meddahın oyunda kullandığı bir sopası bir de mendili vardır; bunları ses çıkarmak ya da taklit yapmak için kullanır.

KÖY SEYİRLİK OYUNLARI

- Konusunu genellikle yöresel olay ve yaşamdan alır.
- Bolluk, sevgi gibi temalar etrafında şekillenir.
- Yöresel özellikler taşır.
- Doğaçlama kurgulanır.

MUSAHİPZADE CELAL

Asıl adı Mahmut Celalettin olan sanatçı, İstanbul'da doğdu. III. Selim'in bestekârı Musahip İzzet Şakir Ağa'nın torunudur. Firuz Ağa Sıbyan Mektebini, Feyziye Rüştiyesini ve Numune-i Terakki İdadisini bitirdi. Babıali Tercüme Odasında çalışmaya başladı, bu görevden ayrıldıktan sonra çeşitli devlet görevlerinde bulundu. Ölümüne kadar Şehir Tiyatrosu Kütüphanesinde görev yaptı.

Musahipzade Celal, daha çok müzikli komedi tarzında eserler yazdı. Sanatçı, bir anlamda Meşrutiyet tiyatrosu ile Cumhuriyet tiyatrosu arasında bir köprü oldu. Eserlerinde geleneksel Türk tiyatrosundan, özellikle orta oyunu geleneğinden yararlandı. Yakından tanıdığı saray ve konak hayatını, eski İstanbul'un eğlencelerini, töre ve âdetlerini, ticari hayatını eleştirel ve mizahi bir tutumla yansıttı. *Köprülüler, İstanbul Efendisi, Lale Devri, Yedekçi, Fermanlı Deli Hazretleri, Aynaroz Kadısı, Bir Kavuk Devrildi* adlı oyunlar sanatçının tanınmış eserlerindendir.

NAHİT SIRRI ÖRİK

İstanbul'da doğdu. Mekteb-i Sultanideki (Galatasaray Lisesi) eğitimini yarıda bıraktı. 1915-1928 arasında Avrupa'nın birçok şehrinde bulundu. Avrupa'dan döndükten sonra gazeteciliğe başladı. Millî Eğitim Bakanlığında çevirmenlik yaptı. Cumhuriyet Dönemi sanatçılarından Nahit Sırrı Örik, hiçbir edebî akım ve topluluğa katılmadı; başta roman, hikâye ve tiyatro olmak üzere pek çok türde eser verdi. Eserlerinde genellikle yakın tarihe eleştirel bir gözle bakan sanatçı, dönemin siyasi olayları nedeniyle karşı karşıya gelen insanların çatışmalarını yansıttı. *Sönmeyen Ateş, Muharrir, Oyuncular, Alınyazısı* (tiyatro); *Sultan Hamid Düşerken, Eve Düşen Yıldırım, Kıskanmak* (roman); *Kırmızı ve Siyah, Sanatkârlar, Eski Resimler* (hikâye); *Anadolu, Bir Edirne Seyahatnamesi, Kayseri-Kırşehir-Kastamonu* (gezi yazısı) yazarın başlıca eserleridir.

SORULAR

SORU 1:

1923'te Cumhuriyet'in ilanıyla tiyatro, uygarlığın vazgeçilmez gereği olarak görülmüş; siyasi, ekonomik ve fikrî hareketlere bağlı bir gelişim göstermiştir. 27 Ekim 1914'te ilk resmî Türk tiyatrosu Darülbedayi kurulmuştur. Bu kurum sayesinde oyunlar sergilenmiş, oyuncular yetiştirilmiş, oyunlar yazılmış, toplumda bir tiyatro bilinci oluşturulmuştur. Darülbedayi, 1931'de İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları adını almıştır. 1927'de, Darülbedayi'nin başına getirilen Muhsin Ertuğrul, yerli yazarları yüreklendirmiş, Batı'dan çevrilen çağdaş tiyatro eserlerini Türk toplumuna sunmuş; oyunculuk, sahneleme, dekor kullanımı ve yetişmelerine katkıda bulunduğu oyuncularla günümüz Türk tiyatrosunun temellerini atmıştır.

Bu paragraftan aşağıdakilerden hangisi çıkarılabilir?

A) Türk toplumunda Batılılaşma süreciyle tiyatronun gelişiminin hızlandığı

B) Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte tiyatroya ait ilk resmî kurumun kurulduğu

C) Türklerin cumhuriyet kurulmadan önce kendine has bir tiyatro geleneğinin olmadığı

D) Darülbedayide yalnızca modern tiyatroya dair eğitim verildiği

E) Tiyatronun gelişiminin toplumsal koşullardan bağımsız olduğu

Cevap: A

SORU 2:

Geleneksel Türk tiyatrosu ile modern Türk tiyatrosunun karşılaştırıldığı aşağıdaki bilgilerin hangisi yanlıştır?

Geleneksel Türk Tiyatrosu	Modern Türk Tiyatrosu
A) Yazılı bir metni yoktur.	Yazılı bir metne dayanır.
B) Kişiler tip özelliği gösterir.	Karakterler de vardır.
C) Dekor yönü zayıftır.	Dekor kullanımı güçlüdür.
D) Güldürü ögesi hâkimdir.	Hâkim bir duygu yoktur.
E) Üç birlik kuralı yoktur.	Üç birlik kuralı esastır.

Cevap: D

SORU 3:

Ömer Efendi; elinde bastonu, omzunda mendili ile kahvede bir grup izleyiciye taklit yeteneğini kullanarak şu diyaloğu canlandırmaktadır.

– Gumandan seni imtihan edecez, dedi. Hartayı masanın üstüne yaydı.

– Bu ne ki, dedi.

– Hartadır beğem.

– Ya şu gördüğün uzun, kızıl çızgılar ne ki, dedi.

– Huduttur beğem, dedim.

– Ya şurası nire, dedi.

– Paris'tir, dedim.

– İstanbul'dan Paris'e ne kadar vakitte geden, dedi.

– Eşeğinen dört saatte varırık, dedim.

Bu parçada sözü edilen Ömer Efendi için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

A) Hayalbaz B) Kuklacı C) Meddah
D) Şair E) Suflör

Cevap: C